

سیستم حل اختلاف حقوقی
در بورس اوراق بهادار تهران
بررسی تطبیقی در حقوق امریکا

محمد صالح جابری جرمی

سرشناسه:

جابری، محمد صالح،

عنوان و نام پدید آور:

سیستم حل اختلاف حقوقی، بورس اوراق بهادار تهران: بررسی تطبیقی در حقوق امریکا /

محمد صالح جابری جهرمی

مشخصات نشر:

تهران: تینار، ۱۳۹۵

مشخصات ظاهری:

۱۲۴ ص، جدول.

شابک:

۸۰۰۰ ریال؛ ۵-۹۶۷۴۷-۹۶۸-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی:

فیا

موضوع:

بورس - ایران Stock Exchanges-Iran

موضوع:

بورس - ایران - تهران Stock Exchanges-Iran-Tehran

موضوع:

بورس - ایالات متحده Stock Exchanges-United States

موضوع:

بورس - مطالعات تطبیقی Stock Exchanges-Case Studies

موضوع:

حقوق تجارت - ایران - دعاوی Commercial Law-Iran-Cases

رده بندی کنگره:

۱۳۹۵ ج ۲ / ۳ / ۲ / ۷۲۰ / HG

رده بندی دیویی:

۲۳۲ / ۶۴۲۵۵

شماره کتابشناسی ملی:

۴۳۸۳۳۹۷

عنوان:	سیستم حل اختلاف حقوقی در ورس اوراق بهادار تهران؛ بررسی تطبیقی در حقوق امریکا
پدیدآورندگان:	محمد صالح جابری جهرمی
چاپ اول:	تابستان ۱۳۹۵
شمارگان:	۱۰۰۰ نسخه
قیمت:	۸۰۰۰ تومان
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۹۶۷۴۷-۵-۶
حروفچینی و ویرایش:	خدمات نشر دانش گستر
چاپ و صحافی:	مدیران

حق چاپ و انتشار محفوظ و مخصوص نشر تینار است.
هر گونه بهره‌برداری و استفاده از این اثر منوط به اجازه کتبی ناشر است.

مرکز فروش: تهران، خیابان انقلاب، بازارچه کتاب، فروشگاه ققنوس / ۶۶۴۱۳۷۲۲ / ۰۹۳۵-۳۲۸۹۶۷۷
ارتباط با ناشر: teenarpub@mail.com

۷	 مقدمه
۱۳	 فصل اول: بورس اوراق بهادار و مراجع حل و فصل اختلاف آن
۱۳	 مبحث اول: تاریخچه
۱۴	 گفتار اول: پیش وازده بورس
۱۴	 گفتار دوم: بورس در ایران
۱۶	 گفتار سوم: بورس در آمریکا
۱۹	 مبحث دوم: ارکان اصلی بورس اوراق بهادار
۱۹	 گفتار اول: بورس ایران
۲۳	 گفتار دوم: بورس آمریکا
۳۱	 مبحث سوم: مراجع حل و فصل اختلاف در بورس و سابقه تاریخی آنها
۳۲	 گفتار اول: تاریخچه و نهادهای حل و فصل اختلاف در بورس ایران
۳۳	 گفتار دوم: تاریخچه و نهادهای حل و فصل اختلاف در بورس آمریکا
۴۳	 فصل دوم: تشکیل مراجع حل اختلاف و آیین رسیدگی آنها
۴۳	 مبحث اول: موارد ایجادکننده اختلاف در بورس اوراق بهادار
۴۳	 گفتار اول: بورس ایران
۴۶	 گفتار دوم: بورس آمریکا
۴۸	 مبحث دوم: ماهیت مراجع حل اختلاف و اعضای آنها
۴۸	 گفتار اول: حقوق ایران
۵۶	 مقایسه هیئت داوری با دادگاهها
۵۸	 مقایسه هیئت داوری بورس اوراق بهادار با داوری اختیاری
۶۲	 مقایسه هیئت داوری بازار اوراق بهادار با مراجع اختصاصی غیردادگستری
۶۴	 گفتار دوم: حقوق آمریکا
۶۸	 مبحث سوم: دامنه صلاحیت مراجع حل اختلاف بورس اوراق بهادار
۶۹	 گفتار اول: صلاحیت‌های قانونی
۷۹	 گفتار دوم: نقش اراده در صلاحیت مراجع حل و فصل اختلاف
۸۱	 مبحث چهارم: چگونگی رسیدگی در مراجع حل اختلاف بورس اوراق بهادار
۸۱	 گفتار اول: هیئت‌مدیره
۸۲	 گفتار دوم: کانون‌ها

۸۳	گفتار سوم: داوری
۸۴	گفتار چهارم: حقوق امریکا
۸۷	فصل سوم: صدور رأی، اعتراض و اجرا
۸۷	مبحث اول: صدور رأی و آثار آن
۸۷	گفتار اول: حقوق ایران
۹۱	گفتار دوم: حقوق امریکا
۹۳	مبحث دوم: اعتراض به آرا
۹۵	گفتار اول: تجدیدنظر در قانون آیین دادرسی مدنی ایران
۹۵	گفتار دوم: قانون بورس اوراق بهادار ایران و بررسی آرای متعارض
۱۰۰	گفتار سوم: تجدیدنظر در حقوق امریکا
۱۰۱	گفتار چهارم: تجدیدنظر از آرای داوری بازار سرمایه امریکا
۱۰۵	مبحث سوم: اجرای آرا
۱۰۵	گفتار اول: اجرای رأی در حقوق ایران
۱۰۷	گفتار دوم: اجرای رأی در حقوق امریکا
۱۰۹	نتیجه گیری
۱۱۵	کتابنامه

بازار سرمایه را محل مهم دیدن عرضه و تقاضای سرمایه گویند. در این محل تقاضا از سوی کسانی صورت می‌گیرد که احتیاج به وجوه دارند و برای راه‌اندازی و ادامه حیات مؤسسه تولیدی خود به این بازار سهام مراجعه می‌کنند و عرضه کنندگان اشخاصی هستند که وجوهی در دست داشته و برای سرمایه‌گذاری این وجوه به بازار سهام مراجعه می‌کنند. تقاضاکننده و نیز عرضه‌کننده می‌توانند بنگاه‌های مختلف اقتصادی، دولت، بخش خصوصی و یا مردم باشند؛ اگرچه در میان راه‌حل‌های مختلف جذب سرمایه، مشارکت همه مردم در قالب ایجاد و گسترش شرکت‌ها و در چهارچوب بورس اوراق بهادار است، اما این نهاد اختلاف‌های خاصی را نیز به دنبال خود وارد عرصه تجارت کرده است.

هم‌زمان با گسترش فعالیت بورس اوراق بهادار در قرن بیستم، اختلاف‌های بسیاری در بین مشتریان و فعالان این بازار به‌ویژه کارگزاران بورس ایجاد شد. به عبارت دیگر، معامله اوراق بهادار دارای ماهیت معاملات تجاری است و چون در هر معامله طرفین تلاش می‌کنند سود بیشتری کسب کنند، بروز اختلاف امری بدیهی است؛ در نتیجه با گسترش معاملات بازار سرمایه حجم عظیمی از اختلاف‌ها به سمت دادگاه‌ها روانه شد؛ اگرچه دادگاه‌ها مرجع اصلی حل کلیه اختلاف‌ها هستند، اما برخی مشکلات مانند متخصص نبودن قضات دادگاه‌ها، هزینه زیاد رسیدگی و طولانی بودن مدت زمان رسیدگی، سبب شد طرفین اختلاف به دنبال مرجع دیگری برای رسیدگی به دعوای خود باشند. با طرح شیوه‌های جایگزین حل و فصل

اختلاف بسیاری از تجار از جمله فعالان بازار سرمایه به سبب سرعت و هزینه کم آن، به این شیوه‌ها توجه کردند.

استفاده از شیوه‌های حل و فصل اختلاف جایگزین برای سال‌های زیادی دارای محدودیت بود و یکی از این محدودیت‌ها استفاده از این شیوه‌ها در بورس اوراق بهادار بود. بسیاری از کشورها به‌ویژه آمریکا به علت جنبه همگانی که برای بورس قائل بودند، ارجاع اختلاف‌های بازار سرمایه به داوری را نمی‌پذیرفتند، اما کم‌کم داوری به‌عنوان روش مناسبی در بسیاری از کشورهای دنیا به‌ویژه در بورس استرالیا، آمریکا و انگلستان مورد پذیرش قرار گرفت.

در مایهٔ داوری در بورس اوراق بهادار با سایر داوری‌های تجاری، مشخص می‌شود این داوری تفاوت‌های زیاد و خاصی با سایر داوری‌ها دارد. علاوه بر اینکه مرجع وضع قواعد داوری در بورس متفاوت است، از جهت محدودیت‌های زمانی و مبلغی نیز دارای شرایط خاصی است. از مهم‌ترین دلایل این است که بسیاری از کشورها این نوع داوری را برخلاف ماهیت شیوه‌های جایگزین، اجباری کرده‌اند و حتی به عقیدهٔ برخی، آرای صادره از این نهاد داوری، قطعی و غیرقابل تجدیدنظر است. علاوه بر این تفاوت‌ها که سبب شده داوری در بورس اوراق بهادار نیازمند بررسی جامع و کامل باشد، همان یک بورس موفق در معادله‌های سیاسی و اجتماعی نیز از دیگر انگیزه‌های کتاب حاضر است. یک سیستم حل و فصل اختلاف مناسب و عادلانه می‌تواند در تشویق سرمایه‌گذاری و در نتیجه، گسترش قدرت جامعه در سایر زمینه‌ها نقش مهمی ایفا کند.

پیشینه تحقیق

نگاهی به آثار گذشته در زمینه بورس اوراق بهادار و به طور خاص داوری در بورس نشان می‌دهد که بیشتر این آثار جنبه توصیفی داشته و از بررسی دلایل شکل‌گیری داوری غافل بوده‌اند. مقاله‌های منتشر شده در دانشگاه‌های آمریکا در زمینه تاریخچه داوری در بورس آمریکا تنها نشانگر سیر تحولات و رفع ممنوعیت داوری در بورس اوراق بهادار است، درحالی‌که بررسی تحلیلی این تاریخچه نشان می‌دهد که ممنوعیتی که در آن زمان شده بود با شرایط و ضرورت‌های آن زمان سازگار بوده و برخلاف نظر بسیاری از محققان، پیشرفت

داوری سبب اعتماد به داوری در بورس شده است.

دربارهٔ صلاحیت و شیوه‌های رسیدگی به اختلاف‌ها در مراجع بورس اوراق بهادار نیز به صورت پراکنده در برخی منابع اشاره شده است. همچنین در بسیاری از منابع به اقتباسی بودن قانون بورس اوراق بهادار ایران مصوب ۱۳۸۴ اشاره شده است، باوجوداین هیچ‌گاه بررسی تطبیقی و کاملی دربارهٔ ابعاد مختلف حل اختلاف در بازار سرمایه ایران با کشورهای دیگر، به‌ویژه پیشرفته‌ترین آن‌ها یعنی حقوق امریکا، صورت نگرفته است. در حقوق ایران تنها آقای غلامعلی میرزایی^۱ نفر در کتاب «سازوکارهای حل و فصل اختلافات در بازار سرمایه ایران» و آقای سام سرادکی^۲ در کتاب «هیئت داوری بازار اوراق بهادار» به طرح موضوع اخیر پرداخته‌اند. با توجه به اینکه این کتابها اولین تجربه این افراد و به‌طورکلی حقوق‌دانان در بررسی نهادهای حل اختلاف بازار سرمایه است، بی‌شک اختلاف‌نظرها و انتقادهایی قابل طرح است و همان‌طور که اشاره شد، جای خالی یک بررسی تطبیقی کاملاً احساس می‌شود.

پرسش‌های تحقیق

اگرچه در تحقیق پیش رو سیستم حل اختلاف در بازار سرمایه ایران و امریکا به طور گسترده مورد بررسی قرار می‌گیرد اما سوالات عمده‌ای که این تحقیق به دنبال پاسخ به آن‌هاست، عبارتند از:

۱. سیر تحولات شیوه‌های حل و فصل اختلاف در بازار سرمایه، به‌ویژه داوری در ایران و امریکا که مبدأ اصلی این تحولات بوده است، چگونه بوده و چه عوامل باعث ممنوعیت داوری و سپس رفع ممنوعیت و گسترش آن شده است؟
۲. ماهیت مراجع رسیدگی‌کننده به اختلاف‌های بازار سرمایه در حقوق ایران و امریکا چیست و این مراجع را جزء کدام دسته از مراجع حل اختلاف می‌توان قرار داد؟
۳. دامنه صلاحیت مراجع حل اختلاف در بورس اوراق بهادار ایران و امریکا شامل چه مواردی است و اراده طرفین تا چه اندازه می‌تواند در این صلاحیت مؤثر باشد؟
۴. آیا آرای صادرشده در هیئت داوری بازار سرمایه ایران و امریکا، قابلیت اعتراض در مرجع دیگری را دارد یا خیر؟

شیوه تحقیق

در تحقیقی که پیش رو داریم از روش تحلیلی - منطقی و کتابخانه‌ای استفاده و تلاش شده است بحث سیستم‌های حل و فصل اختلاف در بازار سرمایه ایران که به طور پراکنده مطرح شده است، به طور جامع طرح و مورد تحلیل قرار گیرد؛ همچنین با بررسی تطبیقی موضوع با حقوق امریکا تلاش شده تا ابعاد مبهمی که داوران و حقوق دانان چه در مباحث نظری و چه عملی با آن روبه‌رو هستند، روشن گردد. علاوه بر این، به کمک بررسی تطبیقی مسئله سعی شده به شیوه‌های پیشرفت‌های که در این زمینه در حقوق امریکا مورد استفاده است، اشاره شود تا در آینده مورد استفاده قانون‌گذار و حقوق دانان قرار گیرد.

محتوای تحقیق: نو به پلان

چهارچوب اصلی بازار سرمایه و روند شکل‌گیری آن و به‌ویژه تحولات داوری در این زمینه کمتر مورد توجه قرار گرفته است. از این رو در فصل اول این تحقیق به تاریخچه بورس و ارکان اصلی آن خواهیم پرداخت. سپس تاریخچه حل و فصل اختلافات و سیر ورود شیوه‌های جایگزین حل و فصل اختلاف به بازار سرمایه مورد اشاره قرار خواهد گرفت. در این فصل علت‌های ممنوعیت داوری اختلافات ناشی از مبادلات سهام در سال‌های ابتدایی فعالیت بازار سرمایه و سپس علت‌های رفع این ممنوعیت و گسترش سریع این نهاد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

برای روشن شدن این موضوع که داوران بازار سرمایه در واقع، جامعه اختلاف‌هایی روبه‌رو هستند، فصل دوم را با بررسی اختلافات عمده در بورس اوراق بهادار آغاز می‌کنیم. در ادامه این فصل برای مشخص شدن ماهیت مرجع داوری به مطالعه و مقایسه اسناد مختلف این نهاد خواهیم پرداخت و سپس اعضای مرجع داوری و نحوه انتخاب آن‌ها و سپس میزان صلاحیت آن‌ها را از جهت قانونی و قراردادی که از موارد اختلاف‌برانگیز در سال‌های اخیر بوده است، مورد تحلیل قرار خواهد گرفت.

در فصل سوم تمرکز بر امر چالش برانگیز دیگری، یعنی امکان اعتراض به رأی داور یا قطعیت آن قرار خواهد گرفت. برخی این آرا را قطعی، برخی قابل اعتراض در دادگاه و

برخی معتقد به صلاحیت مراجع دیگر برای رسیدگی به اعتراض هستند. علاوه بر این، نهادهای داوری در بورس اوراق بهادار ایران و آمریکا دارای سیستم‌های متفاوتی در زمینه اعتراض به آرا هستند که مورد اشاره قرار خواهد گرفت. در ادامه این فصل، چگونگی اجرای آرای صادر شده از مراجع داوری بورس اوراق بهادار نیز بررسی خواهد شد.